

Učiteljski Tovarš.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dné vsakega meseca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj IX.

V Ljubljani 15. maja 1869.

List 10.

Kedaj bode bolji?

Kedar prideta dva učitelja vkup in si tožita eden drugemu svoje nadloge, navadno se potem tudi resno pogledata in vprašata: Kedaj bode bolji?

S tim vprašanjem se ukvarja sedanji čas mnogo deržavnih in šolskih mož, toda ne morejo ga stalno rešiti in učiteljem zagotoviti: Sedaj bode bolji!

Po naših mislih bode bolji:

1) Kedar bode učitelj ne le po notranjem, temuč tudi po vnanjem samostojen mož. Učitelj na deželi je skoro povsod s svojimi dohodki navezan na srenjo in celó na posamesne srenjčane in prednike, ter se mora varovati, da se sedaj temu, sedaj unemu ne zameri, če hoče, da se mu ne kratijo ali saj ne grené njegovi terdozasluženi pičli dohodki; in ker na svetu ni človeka, kateri bi vsem vstregel, je učitelj vedno podložen vsem tistim, ki mu skladajo zernja ali denarja za njegov živež. Dokler tedaj učitelj ne bode dobival svoje plače iz javne stanovitne blagajnice, kakor jo dobivajo cesarski vradniki, tako dolgo ne bode samostojen in tudi ne bode imel tiste veljave, ktere mu je treba v njegovem težavnem stanu.

2) Bolji bode, kedar bode učitelj brez skerbí za svoj živež in za živež svoje deržine opravljal svojo službo. Kaj pomaga mlademu učitelju, ki je pri začetku ves vnet in navdušen za svoj imenitni stan in, bi rekel, poln idijalov, ko pa kmali vidi, da mu ta stan še toliko ne daje, česar potrebuje vsak delavec, da ne opeša? Še huji pa si skušajo učitelji, kterim Bog dá kaj več deržine. Tù se večkrat prigodi, da

oče učitelj, akoravno dobro razume številjenje, vendar ne more svojih dohodkov tako razdeliti, da bi svoje ljube otročiče nasisil in spodobno oblekel, še manj pa, da bi jih mogel kaj bolje vzrejati in preskerbeti, kedar odraščajo. Ne more se tedaj nihče čuditi, ako učitelj, namesto da bi ves živel za svoj stan, pa svoje naj boljše moči obrača na druge strani — tje, od koder mu prihaja več pomoči, ter se ravná po pregovoru: „Komaraj, kakor moreš — s trebuhom za kruhom!“ Na deželi imamo učitelje, ki zraven učiteljske službe opravljajo razna rokodelstva in marsiktere druge službe, ki se pečajo s mnogimi barantijami itd. Ljudski učitelji v mestu, dokler so mladi, se ubijajo ves božji dan z učenjem po hišah, in imajo komaj dovolj časa za svoje obligatne šolske ure. Tako ravnanje gotovo nikakor ne služi napredku današnjega šolstva. Kedaj bode bolji? — takrat, kedar bode pri učiteljskem stanu tako, kakor je pri vseh drugih stanovih, da delo, ki ga človek opravlja, človeka živi. Ali morejo živeti brez skerbí učitelji v mestu, ki imajo od 250 do 500 gold. letnega plačila pri sedanji dragini in ko morajo iz tega še stanovanje, kurjavo in še marsikaj družega drago plačevati? in, ali morejo delati samo za to, za kar so postavljeni, namreč za šolo?

Vemo, da učitelji ne bodo nikoli dobivali mastne plače, vendar dokler ne bodo učitelji imeli toliko, da bi mogli živeti od tega, s čimur se po svojem stanu ukvarjajo, namreč s šolo, tako dolgo pri učiteljih in pri šolah ne bode bolji.

Učitelju naj se saj dá toliko, da more živeti po besedah nemškega pesnika:

„Nichts mehr davon, ich bitt' euch,
Zu essen gebt ihm, zu wohnen —
Habt ihr die Blösse bedeckt,
Gibt sich die Würde von selbst“.

P a š n i k.

Podučuj natančno! Učitelj mora vselej, kedar svoje učence v čem podučuje, tako podučevati, da se učenci na tanko prepričajo, zakaj je to in to tako, in ne drugače. Otroci se kmali navadijo, da pri vprašanjih odgovarjajo z „ja“, ali „ne“, toda to še ni gotovo znamenje, da kako reč dobro

razumejo. Posebno je težavno učencem dokazati kaj, kar se jim ne more resnično ali saj v podobah pokazati.

Tu je treba, da je učitelj posebno marljiv in da napreduje prav počasi in sicer po lahkih stopnjicah otroškega zaumena. Posebno pa mora pri podučevanju paziti učitelj kerščanskega nauka, da ne podučuje učencev v jeziku in v izrazih, ki so otrokom še popolnoma neznani. Koliko izrazov otrok ne razume in ali pa jih napačno razume, kar še bolj škoduje, kakor prvo. Pred vsem se morajo učenci vaditi, da razumejo, kaj pomenjajo ti ali uni izrazi, kedaj se govori tako, kedaj tako i. t. d. Ako se n. pr. govori: „Bog je dober“, se mora otroku na tanko razlagati, kaj vse pomenja beseda „dobro“. Otrok vé, kaj je dobro, pa le po vnanjem okusu; pravi zaumen od besede „dobro“ se mu mora po zgledih na dolgo in široko razložiti, preden vé, kaj vse pomenja ta beseda.

Bodi natančen sam s seboj! Kar učitelj tirja od svojih učencev, naj tudi sam na sebi kaže, tedaj mora biti učitelj v vseh rečeh sam s seboj prav natančen. Mnogokrat vidimo starše, ki od svojih otrok več tirjajo, kakor sami od sebe, — in ravno taki so tudi radi učitelji. Učitelj je nagle jeze, vsaka reč mu je koj preveč, za vsako malo reč se huduje in grozi ali še celó kaznuje; njegovim učencem pa naj bi bili pohlevni, krotki in poterpežljivi kakor jagnjeta. Učitelj koj udari s palico, če ga kdo iz med učencev le količkaj razserdi; učenec pa bi moral vse voljno poterpeti, če ga kdo njegovih součencev razžali. Ako učitelj to in enako premišljuje, bode videl, da mu še veliko veliko manjka do lepih učiteljevih lastnosti, in da bode pred vsem drugim sam sebe gledal, potem še le svoje učence.

Šolske stvari.

Vaje v pisanji. Ako se mlad ne učiš, se za starost slabo preskerbiš. Bogastvo človeku ne dá vselej dovoljnosti. Boljša je žlica šoka v miru, ko polna miza jedí v prepiru. Britke sape ne pozabi, ko te pomlad v svate vabi! Boljši je dober glas kot srebern pas. Boga ljubiti je naj večja modrost. Blagi otroci so staršem častita podpora. Bogastvo iz odertije se nenadoma razbije. Cvetice lepo cvetó, pa vendar enkrat odcvetó. Ceni vse dobro! Čas je veter, ki pleve razpihava, in le zerno pušča. Čas vse poorje. Čas vse v kozji rog vžene. Človeška omika ima korenino v pisavi. Dobro drevó rodí dober sad. Dokler sreča

je s teboj, imel boš prijateljev roj. Drevi utegne marsikaj drugače biti, kakor je bilo davi. Danes hudo navado lože premagaš, kakor jutri. Eden krivičen sold deset pravičnih sné. Enkrat bode tudi tebi treba umreti. Eno je potrebno. Fantje in dekleta! nikar ne iščite svoje časti v dragih in nečimernih oblačilih! Govori malo, poslušaj raji! Gospoduj počasi, vbogaj hitro! Gani se za vse lepo! Hodi po pravi poti! Hoja pravičnih je zarjini luči enaka. Hitro se primi dela! Iz sadú se drevo spozná. Iz mlada se tern ostrí. Imej povsod pravi red! Jabelko ne pade daleč od drevesa. Jabelko je zjutraj zlato. Kolovrat bitij vedno se vertí. Kratko je veselih dni število. Kolikor jezikov znaš, toliko človekov veljaš. Kar na svetu živí, vse kmet preredi. Kerpek in terpez deržita pol sveta. Kruh, sol jej; pravico govori! Kdor za tuje prime, ob svoje pride. Ljudje naj bodo vsi bratje, in bratje vsi národi! Laž in zvijača pogine. Lenoba je peklena mreža. Lakomnost je človeku velikrat v potrato. Med pravico in krivico ni srede. Modre besede so zlata jabelka. Mladina je naj lepši up domovine. Nesreča ne spi. Nebó in zemlja stá zerkalo božje vsemogočnosti. Napuh in mladinska prevzetnost se vselej vtepa. Oči več vidijo od ušesá. Od dobrih besedi se nihče ne zredi. Ošabnost pelje v zaničevanje in v sovraštvo. Pridni otroci so veselje staršem. Prepovedan pot pelje v prepovedan kot. Pomagaj vsakemu, kolikor vterpiš! Po delu pride plačilo. Prošiti ni beračiti. Rokodelstvo je lepa dota. Rahla beseda zlobnost vtolaži. Spomin je zercalo, ki v njem lastno obličje ogleduješ. Svet je vseh ljudi dom. Stojč mlin in premolčč jezic ne hasnita. Sila moč premaga. Škoda modrí. Šega še ni postava. Tiha voda mostove pobira. Tik sreče nesreča preží. Ura enkrat zamujena, ne pride nobena. Vsaka pot ne derží domú. Varčnost je hči modrosti. Veliko kapljic vode kamen izvotli. Za ljubo imej deželo, kjer si rojen, koder si kruh služil in kamor še za kruhom pojdeš! Zgubljeno je zgubljeno. Življenje je terpljenje. Železo sné rijá, nečimernost pa otroka.

Vaje v spisovanji pisem. Tone svojemu prijatelju Mihcu popisuje kerta.

Ljubi prijatelj!

Dobro veš, kako zeló ljudje sovražijo kerta na vertu in travniku, in mu to pa uno škodo podtikajo, da ga le prav neusmiljeno preganjajo, lové in pobijajo. Pri nas hodi ravno sedaj po vasi mož, ki lovi kerte. Gospodarji mu jih plačujejo po 5 soldov, in kaj meniš, da ta „kertar“, kakor ga sploh imenujejo, ne opravi dobro? Nekteri dan jih prinese po dvajset in še več na terti navezanih. Uboge živali! Kaj praviš, zakaj prosti ljudje kerta tako neusmiljeno preganjajo? Berš ko ne zato, ker je kert tiha živalica, ki živi na skrivnem pod zemljo. Kert se šteje k doječim živalim ali k sesuvcem, in je navadno čern; dobé se pa tudi rujavkasti in belkasti kerti. Kertova koža je pri vsem tem, da vedno ríje po vlažni zemlji, vendar prav čedna in čista kakor žamet. Oči ima prav drobne in v koži skrite, da jim perst ne škoduje, pri tem pa ima zeló tanak nos, kateri ima na koncu gibljiv rilček. Is med vseh doječih živali je edini kert, ki se živi pod zemljo, in ne jé, kakor prosti ljudje menijo, korenstva in sploh nič od rastlinstva. Njegov živeč

so le kože in drugi ostanki od červov, kateri podjedajo rastline in delajo škodo. In ravno zavoljo tega, ker kert gre za škodljivimi merčesi, so kerti veliki dobrotniki na vertih in travnikih, in ni prav, da jih kdo lovi in preganja. Kupec persti, ki jo kert narije na verh zemlje, naj se pa razgrabi po travi, in tako ne škoduje ne kert in ne kertina.

Verjemi in povej to tudi svojim sosedom! Bodi zdrav!

Tvoj

prijatelj

T o n e.

Lucek popisuje Jakcu prve pomladne živalice.

Priserčni moj Jakec!

Včeraj sem šel z očetom na polje, in ne morem ti povedati, koliko živalic sem že zapazil, ki se že tu pa tam radujejo vesele pomladi. Tu sem videl čmerlja, ki je grebel luknjo v topla tla, in si gnjesdo narejal. Tam je bežal in se čez glavo prekucoval svitel hrošč berzec ali krešič, ki se še ni navadil dobro hoditi po novih tleh. Videl sem mravljje, kako urno že tekajo sim in tje in znašajo različnih drobnin, pezdurja, semena, lesorja, da si napravljajo mravljišče in v njem nove hiše in ulice. Povem ti, ljubi moj, da sedaj je naj lepši čas za vsakega, ki opazuje lep svet in vse, kar nam modri stvarnik na njem kaže. Pojdi sedaj tudi ti pod milo nebo, in veseli se

s svojim

prijateljem

L u c e m.

Koristne stvari.

Naravni nagib in življenje živali.

(Konec.)

Svainson terdi, da celó kušarji ljubijo godbo. — Majhni kušarji (*Lacerta agilis*) so v južni Evropi tako razširjeni, da se jih lep poletni dan lahko sto skupaj na skalah dobi, ki se grejejo ali pa love merčese. V Siciliji in na otoku Malta jih je zeló veliko, in prav lepi so. Njih navada, da glavo na stran nagnejo in neka povest od pazljivega kušarja, ktero sem v „Tausend und eine Nacht“ bral, me je prva navodila, da sem začel pesmico peti, da bi videl, kako se bodo te živalice obnašale. Namesto, da bi bili po njih navadi bežali, postali so mirni, in nagnili so glavo na stran, da bi vsaj nobenega glasú ne zgrešili. Čim žalostnejši je pesmica donela, tim večja je bila njih pazljivost, in ako sem žvižgal, prišli so tako blizo, da bi jih bil lahko z roko vjel. Ko smo enkrat to

reč zapazili, smo se dostikrat ž njimi razveselovali. Ako smo dolgo popotovali, smo se v senco ulegli in peli, da so male živalice iz svojih luknjic prilezle in poslušale. Nekterikrat so stale le na prednjih nogah, zadnje pa so ležale ploščnato na tleh. Tako se postavijo, kedar kaj ogledujejo, pa takrat nikoli glave ne premaknejo, da lože slišijo.

V nobenem delu natoroznanstva ni več napak, ko v zadevi gibanja. Ker vidimo, da kaka žival naj več ali v vodi, ali v zraku živi, mislimo, da le tū živi. Tako je, postavim, „Riba brez vode“ sploh znani pregovor. Ali Svainson je rekel, in njegova opomba, resnico pregovora zelo krati, ako pravim, da nekatere teh živali po terdih tleh hodijo in po drevesih plezajo, bode se marsikdo mojih bralcev čudil, ali vendar so nekatere ribe, ktere ta sicer neznana dela opravljajo.

Žabje ribe na bregovih Azije in južne polovice sveta, živé ne le več dni brez vode, temuč celó v hramih, kjer so zaperte, sim ter tje poskakujejo. Da morejo skakati, služijo jim plavute na persih. Vnanji obraz teh živali je sicer žabam tako podoben, da bi človek, ki jih poverbno ogleduje, mislil, da so žabe. Naj več jegulj v sladkih vodah zapušča včasi vodo, in potuje čez travnike, da pride do drugih vodá, da si novo stanovišče napravi in jajca leže. Skoraj vse indijske ribe sladkih vodá (Oeficefali) lazijo iz enega bajerja v družega. Paganski Hindučani so mislili, da so ribe, kedar so jih na zemlji videli, iz neba padle. Neka riba (Peren scandens) zapustí vodo in pleza na drevesa, in to se zgodi, da rabi plavute namesto majnih nog; sicer ne vemo, zakaj te ribe zapusté vodo ali zemljo, pa taki shodi so navadni in gotovo je vzrok tega, da je njih notranja izrazba taka, da imajo dosti vode v čevah, kar stori, da riba more na suhem živeti. Torej gredo na suho, ali ker se razveseljujejo ali pa, ker lahko zunaj živé.

Tudi merčesi radi plešejo in se veselé po zraku. Ti plesi terpé skoro vse leto. Nekterikrat so ti merčesi podobni premikajočemu se kipu, ker se vsak naravnost gori pomika in zopet doli leti in sledí potniku, ki ima dostikrat druge misli v glavi, da jih ne vidi. Kirbij je rekel, da se naj manjši komarji tudi pri naj hujšem dežju ne zmočijo. Kako oster mora bití njih vid, in kako hitro morajo leteti, da bežé kapljam, ki so večé, ko oni sami in ktere bi jih, ako bi jih zadele, na tla vergle!

Mali povodnji kebri, katerih se dostikrat vidi veliko na verhu voda, so ravno tako radi veseli, kakor njih bratje komarji. Hitrost, s katero se v krogu pomikajo, sicer ni tako čudovita, kakor red pri njihovih vodoplesih, tako da dostikrat se skup terčenejo in se zadenejo. Ploščnate in veslom podobne zadnje noge so prav vgodne za take vaje, in dostikrat po več ur z ravno tistim veseljem plešejo.

Podobe, kakor se postavijo merčesi, kedar se hočejo skriti, da bi jih nikdo ne videl, so zelo čudovite.

Nekteri vertavci (Bohrkäfer, Ciscule dnidos) posebno ti s kratkim širokim životom družijo se pri naj manjši nevarnosti, skrijejo rilec pod persni ščit in se veržejo pod rastlino, na kateri so ravno jedeli. Ni jih mogoče potem videti, ker je njih barva tej zemlji zelo podobna. En rod teh kebrov dobi se v velikih peščenih pustinah Sicilije in Afrike in njegova barva je pesku tako podobna, da le malokdo more razločiti kebre od peska.

Naj redkejša podoba je, da se nekteri merčesi v kroglo zvijejo, kakor navadna uš v lesu. Tako skrijejo noge in druge mehkejše ude pod terdi herbet. — Drugi merčesi se hočejo nevarnosti varovati, da se potajé, kakor da bi bili mertvi. Navadni blatni keber stegne noge, ako se ga le potiplje ali kedar se boji, tako oterpnjeno, kakor da bi bile iz železnega dratu, in se ne gane.

Drevni kebri (Baumkäfer) vzdigujejo noge iz ravno tega vzroka in smerdljivec s svojimi sorodniki pritisne noge terdo na telo. Dalje pripovedujejo nenavadno samoglavnost, s katero se dolgo, dolgo časa oterpnjenega dela mali terkalec. Kar se o junaštvu divjih Indijanov pravi, je vse nič proti junaštvu teh malih stvari. Ako jih še tako terpinčimo, en ud za drugim odtergamo, jih žive na ognju pečemo, ne bomo doveršili svojega namena, da bi jih ganili. Nekteri žagarji noge in rilec in čutne rožičke stisnejo, in to storé tudi vsi pajki.

Družbe in skupščine pri živalih dostikrat niso samo natorni nagib. Veliko zverin in tičev se druží, zverine da skupaj lové in ropajo, tice, da skup potujejo. Obojekrat je združenje prostovoljno, ker dostikrat ali naj večkrat so posamesni. Nobenega dvoma ni potreba, da se zajčki, papagaji prostovoljno družé zavoljo razveselovanja. Tudi Svainson omenja dosti o tem. Tù jaz kažem samo zgled o debelokljunaču, kterega je polkovnik

Patirson iz notranje Afrike v Evropo pripeljal; ta tica s svojimi sorodniki zida res čudovite zračne hiše.

Način, po katerem ti tiči izdeljujejo gnjezda, je zelo čudovit. Na drevesu ni manj, nego 800 do 1000 tičev, ki vsi pod eno streho stanujejo. Imenujem to stanovanje streho, ker je popolnoma podobna slamnati strehi, in nobena žival do njih priti ne more. Njih delavnost je podobna delavnosti čebel. Po dnevi ves dan delajo in tanko travo vkup vlačijo, poglavitno zidarsko pripravo, katero rabijo za izdelovanje stanovališča, ali pa da ga podaljšajo in popravljajo.

Ako drevo, na katerem je ta zračna hiša sozidana, ne more več teže prenašati, niso več varni v stanovanji in si morajo drugo na drugih drevesih zidati. Vidi se dosti vhodov, od katerih ceste po vsi hiši gredo. Sobe so blizo 2 palca ena od druge oddaljene. Trava, iz ktere so napravljene, je tudi poglavitna njih jed.

Debelokljunači se družé, da se branijo. Vidimo pa celó, da se mravlje tudi družijo, da se vojskujejo. — To bi ne bilo slabo! — Vojsko, ki je bila toliko časa ošabna prednost človekova, gizdavost, katero si človek z večnimi dolgovi prikupi, to prednost imajo mravlje brez dolgov.

Že dolgo so poznale znani pregovor Napoleonov: „Vojska sama stroške terpi“. Gotovo je vojska ali boj teh živali ravno tako znameniten, kakor buletin Napoleona ali depeša Wellingtona.

Mislimo si dva ali tri gnjezda mravelj, oba enako velika in oba z enako množico mravelj, kakih 100 korakov eden od drugega oddaljena. Poglejmo neštevilno množico, ki je podobna ljudstvu velike dežele; ves kraj, ki jih loči kakih 24 palcev, gomezlá mravelj. Vojne trume postavijo se sredi kraja, ki njih stanovanja loči, in boj se začne. Tisuč in zopet tisuč začjenja dvoboj in se grize z velikimi čeljusti; še veliko več jih vlačí v stanovanje vjete, ki se zastonj trudijo, se jim izmuzniti, ker dobro poznajo strašno osodo, ki jih čaka v sovražnikovem domovju.

Kraj, kjer je boj naj hujši, je blizo kvadratni čevlji; oster duh puhti iz vseh; mnogo mravelj je mertvih; druge v kupih derže se s čeljusti in se trudijo ena drugo v jetništvo pripraviti. Naj pervo sprimeta se dva in dva bojnika, postavita se na zadnje noge in eden v drugega kislino brizgata. Padeta in se v prahu borita, se zopet vzdigneta, in vsak bojniki trudi se

sovražnika premagati. Je njih moč enaka, nepremakljivo vstaneta, dokler tretji enemu od njih ne pomaga. Dostikrat pa vsak pomagača ob enakem času dobi, in borenje terpi vedno dalje. Tako se zgodi, da se jih v vsaki versti dostikrat 5, 6, 8, 10, 15 združi in se za zmago bori. Težji je zmiraj enaki boj, dokler velika množica ne prileti in drugih ne polovi. Potem pa zopet začno dvoboj.

Ko se noč bliža, podajo se vsi, vsak v svoje mesto nazaj. Komaj pa se dan zazori, zopet začne se boj z še enkrat večjo terdovratnostjo in na dosti večji planjavi. Boj toliko časa terpi, dokler jih dež razdruži, da jezo pozabijo in zopet mir storé. Kar je nar čudovitnejše, je, da akoravno so vse enake, akoravno je barva, duh in podoba enaka — vsaka mravlja pozná prijateljico, in ako jo nevedoma napade, jo berž začne božati in ljubkovati.

Kakovi čudeži kažejo se našim očem, ako pogledamo živalsko naravo! Kako podučljive so taka premišljevanja in kako našo ošabnost osramotujejo!

P. Perušek.

Orgle.

Namen, ki ga imajo orgle v cerkvi je ta, da petje podpirajo in lepšajo. Iz tega se razvidi, da je v cerkvi lepo petje poglobitna reč; orgle so tedaj petju podložne, morajo mu le streči, spremljati in izverševati ga. Nenaravno je tedaj, ako so orgle pri petju preglasné, da ga preglašajo. Velika napaka sedanjih orglavcev je, da imajo pri petju preveč orgle odperte, da se petje skoro nič ne sliši, in, če se tudi sliši, pa se nobena beseda ne razloči, in nihče v cerkvi ne vé, kaj se poje. Dober orglavec rabi pri petju prav tihe in posamesnim napevom primerne spremene ali registre. Tudi, kedar pojó orgle brez petja, ni treba, da bi enomerno veršale in bučale z vsemi glasovi; le v primernih cerkvenih časih in pri odločenih igrah naj orgle zapojó s polnimi veličastnimi glasi.

Sploh pa razumen orglavec pazi: 1), da nikoli ne orgla kaj, kar bi bilo cerkvenemu duhu nasprotno ali da bi zbujalo celó posvetne in pretelesne misli; 2), da orgle vselej tako ravná, da ne pregluše petja in da nikakor ne motijo pobožnega duha; 3), da sploh pri orglah in pri petju nič ne stori, kar bi pri

poslušalcih živilo radovednost, ali pa, da bi s tim iskal le svoje hvale ali slave kakega skladatelja. Poglavitno in prvo vodilo orglavcu naj bode to, da z orglami budí in krepcá pobožnega duhá in da s tim zvišuje službo božjo.

Primerno se nam zdí, da tu ponavljamo zlate besede, ki jih naš g. Matija Majar v svoji „Pesmarici“ *) vsem orglavcem polaga na serce: „Orgle naj rahlo (piano) pojó; rahlejšje je, lepše je! sicer vse petje poderó; še pevec samega sebe ne sliši“. V stolnih cerkvah po starocerkvenem orgle samo med verstami pojó, med petjem pa molčé. Resnica je, vselej pojó Slovenci tam lepši, kjer orgel ni, in obstati moram, da je za me vselej bila sterdica in da se je meni vselej dobro zdelo, kedar se je pri orglah kaj spačilo; toda organist mojih misel ni smel vedeti. So pa tudi nekteri orglavci, da se Bogú usmili! Od pravih, rodoljubnih organistov tega ne rečem; jaz take spoštujem in jih v velikej časti imam, posebno ako so tudi učitelji, kateri imajo veselje s slovenščino in ako svoj mili materinski jezik ljubijo, in na Slovenskem slovenske pesmi orglajo. Hvala, komur hvala gre! Pa gerdo je, ako človek Slovenec živi med Slovenci in od Slovencev in vendar za slovenske stvari malo mara; gerdo je, ako kak orglavec vse zna — preambulacije, variacije, opere, Zampa, Fra Diavolo, vse žlahte vlaških in nemških pesem — samo tega ne, kar bi znati imel, namreč: na vsaki praznik jedno slovensko pesem, da bi jo vsa sosedščina k orglam zapela. Ali ni to žalostno, kedar se vse drago leto ne sliši drugega kakor nemški „omp“ in pesem „Wir werfen uns darnieder“? Slovenci pa imeti toliko lepih slovenskih pesem, — ki bi jih radi zapeli ali peti slišali! — Nekdo še ni vedel, da je pesem „Wir werfen uns darnieder“ že davno poslovenjena, in je začel sam predstavljati tako le: „Mi se mečlemo ta po tleh“. Ali ni to da bi vtekel s takimi ljudmi?

Zastavica.

Po vsí me zemlji je polnó,
V dolini kakor nad goró;
Po meni včasi šviga blisk
In včasi me predira vrisk.

*) „Pesmarica cerkvena“ dobiva se v Celovcu pri Jan. Leonu. Vredn.

Po meni ptičice leté,
 Metulji pisani ferčé,
 Brez mene ne živí nihče,
 Kjer mene ni, pogine vse.
 Jaz v vsaki luknjici tičím
 In dostikrat se tud' zgostím.
 Ak čerko prvo izpustiš;
 Stvaríco cenjeno dobiš,
 Ki 'z vode lazi na zemljó,
 Da tù si živeža dobó.
 Mesó okusno ti dajè,
 Povej tedaj, kak' zove se? — *žak - žak!* —

France Cimperman.

Dopisi in novice.

Iz Maribora. Naše učiteljsko društvo je svoje shode predstavilo od srede na četrtek po prvem vsakega meseca od 10 - 12 ure dopoldne, in sicer zato, da se jih učitelji iz dežele ložeje vdeležujejo.

M. —

Iz Gorenskega. Naj mi „Tovars“ dovoli, da mu potožim eno reč, ki močno zaderžuje šolsko obiskovanje; ta ovira je šolski denar, o katerem smo govorili že jeseni pri splošnem učiteljskem zboru. Skušnja me uči, da je to res tako. Šolski denar plačujejo pri nas le tisti učenci, ki hodijo v šolo; vsi drugi pa, ki služijo in tisti, ki jih starši zavoljo bolehnosti in dela domá prideržujejo, so od šolskega denarja prosti. Le malo je še kmetov, ki bi poznali pravo korist ljudske šole; še težji pa je to v tistih krajih, kjer je šola še le na novo ustanovljena. Šole, v katerih se šolski denar le od tistih otrok tirja, ki hodijo v šolo, se meseca majnika praznujejo, ker starši svoje otroke o tem času domá potrebujejo. To učitelja zeló obtežuje v njegovem že tako težavnem stanu. Potrebno bi bilo, da bi učiteljsko društvo to reč obdelalo in slavni c. k. vladi na serce položilo, da bi se namreč šolski denar po drugi poti dobival, ali pa naj bi se plačeval od vseh za šolo vgodnih otrok. To bi marsiktere starše zdramilo, da bi pošiljali raji svoje otroke v šolo, ker bi plačevati tako ali tako morali. Naj bolje, se vé da, pa bi bilo, da bi učitelj svojo plačo dobival iz kake javne blagajnice, ne pa od šolskih otrok i. t. d. Dokler tega ne bo, si naše šolstvo ne bode kaj opomoglo. M. K.

Iz Gorice. (*Postava veljavna za pokn. grofijo Goriško in Gradiščansko zastran šolskega nadgledstva.*) (Konec.)

Pri obiskovanju njemu odkazanih javnih šol ima krajni šolski ogleda posebno paziti na to:

- 1) Ali spolnujejo okrajni šolski ogledi svoje dolžnosti gledé na nadgledovanje šol; potem
- 2) da se spolnujejo postavne določbe pri sprejemanju in izpuščevanju otrok;

- 3) kako sposobni, marljivi so učitelji, in sploh, kako se vedejo, kaka disciplina, red i snaznost je v šoli;
- 4) kako se učni načert spolnuje, kaka je učna metoda, kako napredujejo otroci sploh in v posamesnih predmetih posebej;
- 5) kaka so učna sredstva in pripomočki in notranja šolska vravnava;
- 6) kake so ekonomične šolske razmere; posebno, kako so učitelji plačani; ali dobiva redno učitelj zagotovljeno plačo, ali se peča z drugimi opravki, in s katerimi.

Pri obiskovanji privatnih šol in odgojilnic ima okrajni šolski ogleda se na to ozirati, ali zadostujejo pogojem, po katerih so bile ustanovljene, in, ali ne presegajo mej njih pravic.

§. 30. Okrajni šolski ogledi imajo poročati o svojem delovanju okrajnemu šolskemu svetovalstvu in podajati potrebne predloge in naznanja, kaj in kake zaukaze so na mestu dali.

Taka poročila se imajo s sklepi vred, kateri so se v teh rečeh storili, predlagati deželnemu šolskemu svetovalstvu, katero jih porabi tudi pri svojih šolskih poročilih na ministra za bogočastje in poduk.

§. 31. Izredni verski svetovalci okrajnega šolskega svetovalstva (§. 21) imajo pravico, v okraju obstoječe šole njihovega verozakona obiskovati, da se o njih stanju prepričajo, vdeleževati se občasnih obiskovanj in pregledovanj šol po okrajnem šolskem ogledu, zapazene zadeve okrajnemu šolskemu svetovalstvu poročati in mu tudi nasvete dajati zastran zboljšanja šol.

Okrajno šolsko svetovalstvo jih ima v vseh zadevajočih vprašanjih zaslišavati, in smejo se njegovih obravnav tudi osebno in z glasovalno pravico vdeleževati.

§. 32. Okrajno šolsko svetovalstvo in okrajni šolski ogleda imata prislov „cesarski kraljevi“.

Pervosednik razdeljuje dohajajoča pisma udom, da jih rešijo in oskerbuje s porabo osebja c. k. okrajne gosposke tekoča opravila.

Pisarniške potrebe preskerbuje okrajna gosposka.

V mestih, ktera imajo lastno občinsko postavo, daje okrajnemu šolskemu svetovalstvu potrebno pomočno osebje občinsko zastopstvo, in pisarniške potrebe se kupujejo na občinske stroške.

Okrajni šolski ogledi dobivajo za občasna šolska obiskovanja in pregledovanja določeno stalno dnino iz deržavnega zaklada. Šolske občine pa so zavezane skerbeti za voz in konja pri občasnih šolskih obiskovanjih.

III. Deželno šolsko svetovalstvo.

§. 33. Najviša šolska vodilna in nadgledna gosposka v deželi je c. k. deželno šolsko svetovalstvo.

Pod to spadajo:

- 1) Področju okrajnih šolskih svetovalstev podveržene šolske in odgojilne naprave;
- 2) odgojilnice za učitelje in učiteljice ljudskih šol;
- 3) srednje šole (gimnazije, realne gimnazije in realke), kakor tudi vsa v to versto spadajoča privatna in specijalna učilišča, ako spadajo pod najviše vodstvo ministerstva za poduk.

§. 34. Deželno šolsko svetovalstvo je sestavljeno:

- 1) iz deželnega poglavarja ali od njega postavljenega namestnika;
- 2) iz dveh od deželnega odbora izmed njegove srede odbranih udov;
- 3) iz enega poročnika za odpravne in gospodarstvene šolske zadeve;
- 4) iz dveh katoliških duhovnikov;
- 5) iz dveh udov učiteljstva, izmed katerih bo eden za deželnega šolskega ogleda.

Da zastopa verske interese tistih deželanov, katerih vere ni nobeden izmed udov deželnega šolskega svetovalstva, voli to enega pripomočnega svetovalca iz vsakega verozakona, kateri ima pri sebi biti z posvetovalnim glasom vselej, ako se obravnuje o dotični šoli.

§. 35. V §. 34 pod 3, 4, 5 f. imenovane ude deželnega šolskega svetovalstva imenuje cesar na predlog ministra za bogočastje in poduk, kateri se ima, ako gre za imenovanje duhovnih udov, z zadevajočimi cerkvenimi višimi gosposkami, kar se pa tiče imenovanja administrativnega poročnika, z ministrom notranjih uprav porazumeti.

Službo opravljajo v §. 34 pod 2, 4, 5 imenovani udje deželnega šolskega svetovalstva šest let.

Službina stopinja in plača administrativnega poročevalca in deželnih šolskih ogled se določa po ukaznej poti.

Udje učiteljstva dobivajo službino priklado iz državnega zaloga.

§. 36. Deželno šolsko svetovalstvo ima v zadevah njemu podverženih šol področje dozdanjih deželnih namestništev in brez prikrajšbe cerkvenim višim gosposkem v postavi od 21. maja 1868 derž. zak. št. 48 prideržanih pravic tudi področje cerkvenih viših gosposk in šolskih nadzornikov.

Razen tega ima deželno šolsko svetovalstvo:

- a) čuvati nad okrajnimi in krajnimi šolskimi svetovalstvi, nagledovati in voditi odgojilnice za učitelje;
- b) poterjevati vodje in učitelje tistih srednjih šol, ki se vzdržavajo na občinske troške, spoštovati pa posebne pravice, ki gredo občinam, družbam in osebnikom;
- c) odobravati učne načerte in pripomočke in knjige za srednje in predmetne šole;
- d) letna poročila dajati o zadevah vsega šolstva v deželi ministerstvu za bogočastje in poduk.

§. 37. Redne seje deželnega šolskega svetovalstva imajo se vsaj enkrat vsaka dva meseca. Izredno sejo sme poklicati pervosednik vselej, in mora jo poklicati, ako dva uda to zahtevata.

Zadeve, o katerih je treba storiti sklep, ali nasvet, ali predlog ministerstvu za bogočastje in poduk obravnujejo se zborna, vse druge pa pod lastno pervosednikovo odgovornostjo, ki ima v vsaki seji mej tem storjene naredbe deželnemu šolskemu svetovalstvu razložiti.

Deželno šolsko svetovalstvo se sme v posameznih rečeh pomnožiti z zvedenci, ki bivajo pri seji z posvetovalnim glasom.

§. 38. Da je sklep deželnega šolskega svetovalstva veljaven, treba, da se vdeleži seje večina udov.

Sklepa se po večini glasov. Pri enolikihih glasih določa pervosednik, ki ima tudi pravico, vstaviti sklepe, o katerih misli, da so zo-

per obstoječe postave, in za razsodbo prositi ministerstvo za bogočastje in poduk.

Ako se o čem posvetuje in sklepa, kar zadeva osebni interes katerega uda, nima se ta vdeleževati.

Pritožbe zoper razsodbe deželnega šolskega svetovalstva gredo na ministerstvo za bogočastje in poduk. Vlagati se imajo pri deželnem šolskem svetovalstvu in imajo odlašajočo moč, ako se podajo v štirinajstih dneh po razglašenem sklepu.

§. 39. V silnih primerljajih (§. 14.) sme pervosednik tudi o tistih zadevah, ktere se imajo zorno obravnavati (§. 37.) sam potrebno narediti; vendar mora brez odloga in najzadnje v prvi prihodnji seji dobiti dovoljenje od deželnega šolskega svetovalstva.

§. 40. Za neposrednji vpliv na didaktično-pedagogičske šolske zadeve po občasnih pregledovanjih, za vodstvo pri preskušnjah, za čuvanje delovanja šolskih vodij, kakor tudi krajnih in okrajnih šolskih svetovalstev i. t. d. so poklicani pred vsemi deželni šolski ogledi, katerim daja minister za bogočastje in poduk potrebna službena podučevanja. Deželni poglavar sme vendar taka opravila v posameznih primerljajih tudi drugim udom deželnega šolskega svetovalstva nalagati.

Ogleda daja o tem svojem delovanju deželnemu šolskemu svetovalstvu poročila, ktera ima to s pristavkom, kaj je o teh sklenilo in kake naredbe storilo, predlagati ministru za bogočastje in poduk.

Deželni šolski ogledi so dolžni po dobljenem ukazu tudi naravnost ministru za bogočastje in poduk v didaktično-pedagogičnih zadevah poročati.

§. 41. Pervosednik deželnega šolskega svetovalstva deli dela med posamesne ude in izvršuje sklepe.

Potrebno pomočno osebje in pisarniške potrebščine preskerbuje politična deželna gosposka.

Končne določbe.

§. 42. Da bodo le deželno šolsko svetovalstvo, okrajna in krajna šolska svetovalstva ustanovljena, pridejo vsled določb te postave šolska opravila cerkvenih viših gospok in šolskih nadzornikov na deželno šolsko svetovalstvo, ona političnih okrajnih gospok in šolskih okrožnih oglednikov na okrajna šolska svetovalstva, in zadnjič ona dušnih pastirjev in krajnih šolskih oglednikov na krajno šolsko svetovalstvo.

Na Dunaju, 8. februarja 1869.

Franc Jožef s. r.

Giskra s. r.

Hasner s. r. (Iz „Domovine.“)

Iz Ljubljane. Da doseže učiteljsko društvo na Kranjskem svoj namen, da namreč „zdrži vse ljudske učitelje na Kranjskem, da duševno in materijalno napredujejo in da se ljudske šole na Kranjskem vsestransko zboljšajo“, ima društvo med drugimi pripomočki v §. 2. pod točko b. društvenih pravil tudi ta pripomoček, da društvo svoje družabnike spodbuja, da pismeno odgovarjajo na zastavljena vprašanja, ter jih tako vnema za šolsko slovstvo. Naj mi bo dovoljeno, da o tej reči nasvetujem sledeče ravnanje: Odborova skerb naj bi bila, da stavi pripravna vprašanja, ki spadajo v pedagogiko in šolstvo sploh.

Stavilo naj bi vsem udom eno in tisto vprašanje, katero naj se v „Tovaru“ razglasi. Vsak ud naj bi se potem potrudil, da bi v enem ali dveh mesecih nalogo izdelal in jo odboru poslal. Odbor naj bi potem take spise prebiral, in najboljše naj bi odbral in za znanstveni shod namenil. Naj boljši odgovori in dovelj tehtni naj bi se potem tudi natisnili v „Tovaru“. Kedar bode društvo dosti krepko in njegova blagajnica dobro podstavljena, naj se za naj boljši izdelek dá tudi kako malo darilce. Menim, da tako ravnanje bo zanimivalo slehernega družabnika, ki želi napredovati v omiki in se dalje izobraževati za svoj imenitni stan. — Kar se tiče znanstvene učiteljske shode, ktere je v zadnji odborovi seji g. predsednik prav primerno povdarjal, se popolnoma strinjamo z njim. Želeti bi bilo samo to, da bi bili taki shodi, „ki morajo biti prave šole za učitelje“, kaj pogostoma ali pa redno vsaki mesec in naj bi se kmali pričeli. *)

— (*Riharjevi napevi.*) Ravno kar so prišli že v drugem natisu na svetlo „Napevi svetih pesem od Matere božje in od sv. obhajila. Čveteroglasno postavil Gr. Rihar. Kdor iz med mlajših orglavcev ali pevcev nima še teh prelepih napevov, naj jih nemudoma kupi, kajti brez teh ne more biti noben orglavec in pevec na Slovenskem. Ker se bliža praznik sv. rešnj. Telesa, priporočamo vsem bolj izurjenim pevcem tudi krasne Riharjeve „himne“ pred sv. rešnj. Telesom. Nekaj iz med teh je že g. Bilc poslovenil, tedaj toliko bolji, ker se morejo peti po latinski, ali slovenski. Te in vse druge Riharjeve skladbe prodaja sestra ranjkega skladatelja (v Ljubljani, v Gosposkih ulicah h. št. 211) in sicer po nižji ceni tistemu, ki jih več vkup vzame.

— V Milicevi tiskarnici je prišel na svetlo in se tudi tu dobiva nov imenik (*Verzeichniss der Hausinhaber*) vseh hišnikov v Ljubljani. Vsem, ki hočejo ljubljansko mesto bolje poznati, in ki imajo opraviti po mestu, bode ta knjižica dobro služila. Veljá 50 kr.

— Šolska postava je tudi sedaj v gosposki zbornici sprejeta. Pervosednik pri tem je bil naš grof Anton Auersperg (Anastasius Grün).

— Časopisi pišejo, da bodo še le čez mesec in dan imenovani šolski svetovalci in ogledniki. Bog daj, da bi bili ti pravi skušeni izvedenci in tudi živi prijatelji ljudskih šol in učiteljev!

— Tudi se z Dunaja sliši, da se bode tam prihodnjo jesen zopet odperla gospodarska šola za učitelje in sicer zato, ker se je pretečeno šolsko leto dobro obnesla.

— Na zgornjem Štajerskem namerjajo, da bi napravili učiteljsko društvo za vs o deželo, kakor ga imamo na Kranjskem.

— Deželni odbor v Gradcu je dal za prihodnji splošni zbor avstrijskih učiteljev 1000 gold., in je g. Jožefu Lukas-u, učitelju v ondašnji šoli za učitelje, daroval 100 gold., da bode šel v občni zbor nemških učiteljev v Berlinu. Ravno tako je ta odbor dal že čez 500 gold. za pobiljšek ubogim podučiteljem. To je vendar nekaj!

*) Precej, ko se oglasé govorniki, bodemo naznanili dan znanstvenega shoda. Glej zadnjo stran tega lista! Vredn.

V Terstu izhaja nov šolski list v laškem jeziku, in se imenuje: „Il Litorale“. Tudi se je tu ustanovilo učiteljsko društvo, katero šteje 123 udov, in ima knjižnico z 241 zvezki. Mestno sve-tovalstvo je društvu dalo pripravno sobo za društvene namene.

— Moric Greiner, c. k. dvorni krasopisec, je 19. marca t. l. na Dunaju umrl. Ta mož si je veliko zaslug pridobil za pisanje v ljudskih solah.

Učiteljsko društvo za Kranjsko.

Prošnja!

Da bi se po nameri učiteljskega društva že začele toliko važne znanstvene skupščine, vse čast. gg. družnike, ki hočejo po tej poti društvu koristiti, vljudno prosimo, da naj se kmali zglašajo in odboru pošiljajo svoje znanstvene razprave. Pomagajmo si naj pred sami! **Odbor.**

K učiteljskemu društvu so pristopili gg.: Matej Bernik, učitelj v Šentvidu nad Ljubljano; Jakob Koželj, učitelj v Čeremošnjah; Vencelj Sturm, učitelj v Metliki; France Muhič, učitelj v Verhu; France Zajec, učitelj v Planini pri Černomlji.

Premembe v učiteljskem stanu.

V lavantinski škofiji. Postavljeni in prestavljeni so gg.: Anton Kosi, učitelj v Lempahu, je menjal z učiteljem Francetom Roškar-jem pri sv. Janžu na Dravskem Polju; Peter Irgolič, učitelj v Vitanji, gre za učitelja k sv. Lenartu na Goričko; Ignaci Lopič, začasni učitelj pri sv. Križu pri Mariboru je poterjen; Martin Čokl, podučitelj v Dramljah, gre za učitelja k sv. Egidu; Anton Ornik, začasni učitelj v Hrastniku, za podučitelja k sv. Ropertu na Goričko; Dragotin Valentič, podučitelj v Žavcu, za začasnega učitelja v Hrastnik; Franc Brišnik za podučitelja v Makole; Anton Munda, podučitelj v Leskovcu, za podučitelja k Mali Nedelji; Šimon Štrankelj, za podučitelja k Vel. Nedelji; Gustav Potočnik od Vel. Nedelje v Žavec; Franc Hernaus od sv. Egidia v Dramlje; Šimon Ješovnik od sv. Roperta k sv. Egidu na Goričko; Franc Unger od sv. Lenarta na Goričkem k sv. Lovrencu v Puščavo; Janez Geratič od sv. Lovrenca v Puščavi Seonco; Urban Bezjakk, sv. Lenartu na Goričko; Franc Škoflek v Slivnico pri Celji; Juri Štampar v Leskovcu; Janez Jager k sv. Jurju na Goričko; Martin Matekovič k sv. Jurju pri Reiheneku; Jožef Hanžekovic za zač. učitelja v Vitanje; Janez Rošker v Vuharje. — Peter Kovačec, učitelj v Vuharji, je umrl. (R. I. P.!)

Listnica. G. J. J. v L. Za prepis se plača 10 kr. — G. D. F. v T.: Ako hočete Schillingovo knjigo dobiti, naročite si jo pri kakem bukvarju, kjer dobite tudi natančen imenik vseh boljših muzičnih del.

➡ Pridjan je naročilni list za nove muzikalije. ➡

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Tiskar in založnik:
Jož. Rudolf Millo.